

пендії певний заробіток (хай і невеликий на перших порах), і людям буде надана відповідна допомога. А всі ці розмови про регіональні мови в місцях компактного проживання національних меншин, на наше глибоке переконання, не сприяють розв'язанню мовних проблем, а лише загострюють їх. За Конституцією державна мова у нас українська, і це головне. Тому всі сили мають бути спрямовані на покращення умов функціонування саме української мови, звичайно, враховуючи специфіку нашого багатонаціонального регіону. Головне, щоб було бажання у всіх нас вболівати за державні інтереси. А тих, хто не бажає брати участь у цьому важливому процесі, треба переконувати відповідними аргументами і фактами. Тільки переконанням, тільки тлумаченням незрозумілого, тільки толерантним ставленням до людей – представників різних національностей, на нашу думку, можна досягти успіху у вирішенні назрілих проблем у мовному питанні. Ми є частиною України, тому до таких проблем потрібно ставитися по-державному.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуманітарна освіта: досвід і проблеми. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Трансформація гуманітарної освіти». – Ужгород: МПП «Гражда», 1999. – 612с.
2. Українська мова. Енциклопедія. – Вид. 2-е, випр. і доповн. – К. Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 2004. – 824с.
3. Закон Української РСР «Про мови в Українській РСР». – К., 1989.
4. Конституція України. – Харків: П'ВІНІ, 2006. – 64с.
5. Поп С.С. Природні ресурси Закарпаття. – Ужгород: ТОВ «Спектраль», 2003. – 296с.
6. Проект Закону України «Про розвиток і застосування мов в Україні». – К., 1999.
7. Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti národnostných menšín – Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 1999. – 152s.

Ольга Пискач,
доцент кафедри української мови
Ужгородського національного університету

ЗАСОБИ ОБРАЗНОСТІ В МОВІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ПРЕСИ

Впливова сила слова, що часто прагне до новаторства і не повторності, ґрунтується на його образності та переносності. Саме меті небуденного, нетрафаретного висловлення думки підпорядкований аспект формування образних засобів. Цей процес базується на виникненні у слова нових переносних значень і підсиленні експресивних властивостей, тобто на метафоризації слова. Образність – одна з важливих категоріальних ознак публіцистики, необхідний її елемент, що особливо характерний для таких жанрів, як фейлетон, нарис, репортаж. Серед численних засобів виразності мови, її емоційності й образності в масовій комунікації найяскравіше відображено метафору, метонімію, синекдоху та перифраз.

Традиційним засобом експресії у досліджених нами газетно-публіцистичних текстах є метафора, що пов'язано з її номінативною функцією і з «можливостями цієї фігури гіпотетично розбудовувати новостворені концепти, активізувати психічну діяльність реципієнта» [2, 441]. Метафора – «семантичний процес, при якому форма мовної одиниці або оформлення мовної категорії переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі певної подібності між цими об'єктами при відображенні у свідомості мовця» [8, 307]. Як підкреслює Н.Д. Арутюнова, «метафора відпо-відає здатності людини схоплювати й створювати схожість між дуже різними індивідами й класами об'єктів» [1, 15].

У публіцистичній метафорі виступає, на думку В.Г.Костомарова, не «засобом розкриття й зображення таємниць світу,

а матеріалом для реалізації конструкторного принципу мови» [4, 166]. Як вважає Д. Мазурик, метафора виконує функцію передачі інформації, власне номінації, впливу на емоції читача й оцінну функцію [5, 12]. Ці функції проявляються залежно від характеру публіцистичних матеріалів. Так, у поетичному дискурсі основними функціями метафори є естетична та активізаційна (метафора як засіб активізації сприйняття адресата), у науковому – переважно евристична та аргументативна (як засіб переконання у правильності запропонованої точки зору). У текстах політичного дискурсу метафора так само виконує евристичну (як засіб осмислення політичної реальності й формулювання політичних програм) й аргументаційну (як засіб переконання у правильності певних політичних поглядів) функції. Однак тут вона має низку специфічних властивостей і завдань, серед яких дослідниця І.М.Кобзева виділяє функцію згладжування небезпечних політичних висловлювань щодо суперечливих питань, що мінімізує відповідальність мовця за інтерпретацію його слів адресатом, а також створює у співрозмовників загальну платформу, яка допомагає комунікатору вносити у свідомість читача не загальноприйнятні думки. У журналістських публікаціях на політичну тематику метафора виконує також естетичну й активізаційні функції [3, 135 – 136].

Отже, метафора є важливим мовним засобом. Влучні метафори свіжо характеризують явища, їх істотні ознаки, допомагають підкреслити нові, ніби заховані раніше якості предмета, показати його з іншого боку. Однак дослідники вбачають у метафорі позитивні й негативні моменти. Позитивні її аспекти пов'язані з можливостями цієї фігури гіпотетично розбудувати новостворені концепти, активізувати психічну діяльність реципієнта. Негативні моменти полягають у здатності метафори приховувати зміст висловлювання, заповнювати інформаційну порожнечу словами, які насправді нічого не означають [2, 440].

Метафора – найулюбленіший вид тропа і в закарпатських журналістів. Широко представлені іменникові, прикметникові та дієслівні метафори, які зваблюють і притягують до себе то плавністю, художністю, ліричністю, то оптимістичним духом, загартованістю, дзвінкістю, то розчаруванням, гіркотою, іронією, сарказмом. Наприклад: *американський вітер, билінка любові, брама до безсмертя, вежі літ, вогник любові, вогонь розбрату, випустити сонце до душі, галопуюча інфляція, голос правди, жнива скорботи, зерно любові, ключі до щастя, ковдра снігу, корм душі, крик душі, ліричний листопад, мелодія життя, метастази навколо Іраку, народжена лірика, незряча доля, нитка традиції не рветься, очі духа, політична фауна, політична шахівниця, політичний психоз, приспани триводи, пролісок бізнесу, пустота серця, рани наводків, ріки сліз, розморожена політреформа, рої слів, свитка соборності, слід болю, соло серця, співзвучність душі, струни серця та ін. Подаємо кілька найбільш вдалих, на нашу думку, газетних заголовків, у яких завдяки майстерному використанню переносного значення слів досягнуто образності: «Затиснувши душу в кулак», «Звабна мелодія літа», «У весні очі голубі», «Розлилося свято пісню».*

Часто закарпатські журналісти при змалюванні і створенні образів застосовують засіб персоніфікації (особлення) – наділення неживих предметів рисами, ознаками, властивостями людини: *ранок розтулив пелюстки нового дня, промайнули роки, пронеслися (роки) дивними птахами, ліс біг чаріною казкою вздовж річки Кісви, травень прийшов у гості, ступав травень, біжить закосичена річка, стежка пірнула у старий ліс, затрепетів пожевклий листок, осінь вже ходить горами, літа відлітають, вода бореться, газета встигла гавкнутися, гроші ходять-бродять, доля розпорядилася, доля усміхається, душа плаче, душа співає, Європа крокує, жebraцькі сцени не будуть краяти душу, життя втопилося,*

Закарпаття мантиє, історія дивиться, картини лікують душу, лихо зачіпає тощо.

У досліджених газетних матеріалах вживаються й метонімічні перенесення, але дещо обмежено, ніж метафора. Метонімія – заміна одного слова (поняття, образу) іншим на основі суміжності ознак, що дає змогу виділити в зображуваному найбільш характерну рису та глибоко і в яскравій формі показати його. Завдяки цій властивості вона ніби подвоює обсяг естетичної інформації [7, 254]. Оскільки тропи метонімічного типу досить тісно пов'язані з прямою семантикою слова, то їх виражальні стилістичні властивості скромніші за ті, які дає метафора. Закарпатські журнали активно вживають такі види метонімії: 1) Називання місця помешкання чи перебування людей замість самих мешканців чи їхніх дій: «Ауді» зацікавилася, Берегово сиділо без води, болі Банкової, Бразилія танцювала, Європа не довіряє, Закарпаття виграло, Закарпаття кричало-стогнало, Косино увірвалося, Литва хоче співпрацювати, Мукачево в очікуванні та деякі інші (такий тип метонімії трапляється в кореспонденції, інформації, політичному нарисі тощо); 2) Називання якоїсь речової ознаки замість людини: Буковець біліє гунями. Вважаємо, що метонімічна палітра багатьох публіцистів цікава і варта уваги та вивчення.

Синекдоха заснована на кількісному зіставленні предметів та явищ – вживання однини у значенні множини і навпаки; визначеного числа замість невизначеного; видового поняття замість родового і т.д. Як і метонімія, синекдоха ґрунтується на понятті суміжності, але специфічним для неї є те, що ця суміжність кількісного характеру – загальніша і конкретніша за назву. У досліджених газетних текстах ми виявили кілька прикладів синекдохи у таких варіантах: 1) вживання однини замість множини; 2) вживання множини замість однини; 3) вживання власних імен у зна-

ченні загальних – ономазія. Наприклад: «Держава намагається повернути **вчителя** в село...»; «Я схилию голову перед **тими, хто тяжко працює й приносить додому сьакій-такій ґриш...**»; «Я схилию голову перед **тими, хто тяжко працює... щоб у хаті була **крихта** хліба й не вмирала, не пухли з голоду діти**»; «**Гіркий хліб** заробітчання».

Специфікою образності досліджуваних матеріалів є використання в них великої кількості загальнономовних та індивідуально-авторських перифраз – мовних зворотів, які вживаються замість звичайної назви певного об'єкта і по-лягають у різних формах опису його істотних і характерних ознак. У засобах масової інформації перифрази виконують оцінну й характеристичну функцію, а також виступають важливим засобом синонімії, що свідчить про багатство й образність мовлення того чи іншого журналіста.

За нашими спостереженнями, в обстежених публіцистичних текстах активно функціонують перифрастичні звороти логічного характеру, зв'язок між компонентами яких ілюструє реальну характеристику денотата, реальний зв'язок між предметами дійсності, явищами та їхніми ознаками. Це переважно назви відомих політиків, помітних діячів різних сфер суспільного життя тощо. В основі цих назв лежить характер діяльності особи, посада, належність її до певної політичної партії, руху. Наприклад: *батько українського «чорного гумору»* (письменник-гуморист Юрко Винничук); *вбивці в білих халатах...* (лікарі); *видатний державник України* (Симон Петлюра); *генерали сміттєвих кар'єрів* (бомжі); *головний духовничезнавець* (науковець Олена Рудловчак); *закарпатський будитель* (А.Волошин); *Категорична Дрюмовочка*, *леді Ю* (Юлія Тимошенко); *чорний генерал* (Ю.Кравченко); *лицар української пісні* (відомий український композитор і співак Павло Дворський); *син закарпатської Гуцульщини* (мовознавець Іван Жегуц);

слуги народу (народні депутати); ті, що живуть під шатром (цигани) та багато інших.

Перифрази використовуються й для називання різних предметів і речей об'єктивної дійсності, окремих тварин, країн, міст тощо: *зучульська віагра* (бринза); *білий птах із чорною ознакою* (лелека); *квітка полонини* (едельвейс); *крайна рису* (Китай); *Мекка романтичних душ* (Колочава); *місто над Латорицею* (Мукачево); *місто над Тисою* (Хуст); *місто над Ужем* (Ужгород); *Срібна Земля* (Закарпаття); *столиця лозоплетіння* (с.Іза Хустського району) та ін. Належне опрацювання подібних зворотів у мові закарпатської періодики, на наше глибоке переконання, дасть можливість у перспективі укласти словник перифраз.

З усього вищесказаного випливає, що закарпатські журналісти не тільки вміло послуговуються важливими засобами образності, які є в арсеналі української мови, але й самі вдало творять власні експресивні, що засвідчує їх великий творчий потенціал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс // Теория метафоры: Сборник / Под общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. – М.: Прогресс, 1990. – С.5 – 32.
2. Дацишин Х. Метафорична комунікація в політичному дискурсі: за і проти // Актуальні питання журналістики: Збірник наукових праць. – Ужгород, 2001. – С.438 – 442.
3. Кобзева И.М. Семантические проблемы анализа политической метафоры // Вестник Московского университета. Серия 9. Филология. – 2001. – С. 135–136.
4. Костомаров В.Г. Русский язык на газетной полосе. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1971. – С. 166.
5. Мазурик Д. Волонтеративна функція політичної метафори // Мова та її функціонування. Вісник Львів. ун-ту. Сер. філологічна. – Львів: Світ, 1995. – Вип. 25. – С.10–13.

6. Телия В.Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция // Метафора в языке и тексте. – М.: Наука, 1988. – С.26 – 52.

7. Ткаченко А. Мистецтво слова: Вступ до літературознавства: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів. – 2-е вид., випр. і доповн. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2003. – 448 с.

8. Українська мова. Енциклопедія. – К.: Українська енциклопедія, 2000. – 752с.

Список джерел фактичного матеріалу

1. Верховина. – 1998 – 2000.
2. Зоря Рахівщини. – 1999 – 2000.
3. Молодь Закарпаття-реформа. – 1998 – 1999.
4. Новини Закарпаття. – 2000.
5. Панорама. – 1999.
6. Срібна Земля. – 1999 – 2003.
7. Фест. – 2002 – 2003.

Ольга Миголинець,
доцент кафедри української мови
Ужгородського національного університету

ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЯХ УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Ніщо так яскраво не свідчить про рівень загального культурного розвитку людини, як її мова. Висока культура усної і писемної мови, добре вміння користуватися нею практично, глибоко розвинуте відчуття рідної мови – дуже